

Sýs, Karel

Poezie mlčící a nemlčící

In: *Česká a slovenská poezie: slovo a mlčení : kolektivní monografie*.
Pospíšil, Ivo (editor); Zelenková, Anna (editor). Brno: Galium, 2015, pp.
[171]-181

ISBN 978-80-905336-8-4

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.81582>

Access Date: 21. 03. 2025

Version: 20250223

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Karel Sýs (Praha)

Poezie mlčící a nemlčící

Abstrakt

Pojednání o roli básníků, jakou hrají v dějinách českého národa od vzniku samostatného státu. Česká poezie má paměť, ale zdá se, jako by sami básníci ji někdy ztráceli. A tak se občas stane, že jeden a týž básník zaujímá během svého života diametrálně odlišné občanské i estetické postoje. Autor tento vývoj dokumentuje na četných ukázkách z básnické tvorby. Autor věří, že i básník má právo na změnu názoru, neměl by se však změnit v pouhého chameleóna.

Klíčová slova: česká literatura, její „paměť“ a „nepaměť“ spisovatelů; literatura a ideologie; názorový vývoj, etika a non-etika českého spisovatele

Abstract

A Poetry Both Silent and Non-Silent

An essay on the poets' role played by them during the Czech Nation's history since an independent Czech state to be created. Czech poetry has its own memory, but it seems the poets themselves have it lost sometimes. So it occurs sometimes that the same poet takes up diametrically different both civic and esthetical positions during the course of his/her life. The author provides an evidence for this development on numerous extracts from the poetry works. The author believes even a poet has the right to change his/her views; he/she shouldn't, however, change himself/herself into mere chameleon.

Key words: Czech literature, writer's "memory" and "non-memory"; literature and ideology; ideological advancement, morale and false morals of czech writers

Státy se prý udržují idejemi, z nichž vznikly.

Ale jistý bývalý rozvědčík, namočený do převratu 89, mi sdělil jakožto novináři: „*Jeden vysoce postavený polistopadový činitel mi řekl: Jsou prostě věci v základech států, o kterých se musí mlčet navždy, bez ohledu na to, jak se střídají režimy. A v tom je ta potíž.*“

Ideje jsou ideje, ale noty předpisují velmoci.

V roce 1918 velmoci zrušily vídeňský valčík a zavedly francouzský kankán na slova „Ach synku, synku“.

V roce 1948 nařídily polovecké tance, v roce 1968 charleston, ale než se ho vnučky stačily od babiček naučit, vrátili se Alexandrovci s kozáčkem, aby je v listopadu 1989 vystřídal washingtonský big band s one-stepem.

Poezie věrně kopírovala dějiny a běda tomu, kdo se odvážil psát mimo kopírák.

Viktor Dyk oslavil Prezidenta Osvoboditele *Písni noci 29. října: „Buď vítán, choďce, z dalekých svých cest; / jediný jásoť z vísek zní a měst, / jediná víra plní naše*

*kraje: / kdo dílo začal, také dokoná je...*¹ 27. 12. 1918 báseň recitovali ve Vinohradském divadle v „tatičkově“ přítomnosti. Něco se zadrhlo, Masaryk Dykovi nepodal ruku a básník zanevřel. Takhle jednoduše si to aspoň Osvoboditel vykládal.

Ostatně podle vzpomínek jeho osobního tajemníka Antonína Schenka stačilo, že Karel Čapek nepatřičně pochválil premiéra Švehlu a v tu ránu mu jeho idol vzkázal: „*Nevěřím jeho románům. Všechny jsou nějak šroubované. Jako mašina.*“² Básník holt nemá chodit s pány na led.

V době poloveckých tanců a lezinek ležel v žaludku strážců věčných časů nejdéle František Halas. V roce 1950 si ho vzal na paškál majordomus František Kautman: „*Roku 1935 vydal Halas báseň Staré ženy. Je to obudná, bezforemná, hluboce pesimistická a dekadentní báseň, plná zděšení a ošklivosti nad stářím ženy, jehož průvodním znakem je fyziologické ochabnutí lidských orgánů [...] Právem řekl L. Štoll na konferenci o poesii, že zde začíná český existencialismus. Myšlenky, minulý život, touhy a přání, všechno snažení lidské osobnosti je Halasovi ničím. Vytrhl svou starou ženu ze společnosti a zasadil ji do temného, od světa neprodyšně uzavřeného pokojíka. A celou svou morbidní lyriku vybíjí v zoufalých obrazech, donekonečna kupě nejrůznější příměry zkázy a zmaru, docházející až k perversním obrazům...*“³ Pak ovšem přijde nejhorší obvinění: „*Halasova báseň byla i určitým krédem určité společenské třídy v době do krajnosti se zostrujícího třídního zápasu.*“⁴

Jak se může básník nimrat v těle ženy, když podle Ludka Pachmana (1950) „*všechny pracující zajímají otázky jako situace v Koreji a Vietnamu, jednání Valného shromáždění OSN, a diskuse o těchto otázkách jsou přitažlivým a přítom velmi hodnotným programem večerů v závodním klubu.*“⁵

Než děti dospěly v dělníky, nakrmil je Pavel Kohout ideově nezávadnými, byť poněkud perverzními pohádkami: „*Devátého dne stávky poznal továrník Kazimír Král nezměnitelnou skutečnost, že peníze samy o sobě nejsou nic, protože se nedají jíst. On, který měl několik soukromých kuchařů, on, který si dával přinášet denně k obědu čtyři různá jídla a potom si z nich vybíral, on, Kazimír Král, zabil devátého*

¹ SMETANOVÁ Jindřiška: *TGM: „Proč se neřekne pravda?“: Ze vzpomínek dr. Antonína Schenka.* Praha: PRIMUS, 1996, s. 75, 79.

² *Ibidem*, s. 122.

³ KAUTMAN, František: S. K. Neumann, *Sonáta horizontálního života.* Nový život 2, 1950, č. 2, s. 144–150. Srov. též 5× o Halasovi. Obrys-Kmen, 2001, č. 4 (online In: <http://www.obryskmen.cz/archivok/?rok=2001&cis=40&tisk=04>). K tomu srov. i názor Ludvíka Kundery (online In: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/antologie/zdejn/2/kunderaz.pdf>), publikovaný roku 1956 v příspěvku nazvaném *Ještě k třiceti letům*, v němž mj. napsal: „*Souviselo s celým ovzduším minulých let, že přemnozí začínající kritici okamžitě přijali polemický hlas Štollův za svůj a vysluhovali si prvé kritické ostruhy hanobením Františka Halase. Vrcholu toho myslím dosáhl František Kautman v doslovu k Neumannovým Starým dělníkům (Čs. spisovatel 1950), kde se mu na ploše co nejmenší podařilo shrnout co nejvíc nadávek.*“

⁴ Srov. 5× o Halasovi. Obrys-Kmen, 2001, č. 4. (online In: <http://www.obryskmen.cz/archivok/?rok=2001&cis=40&tisk=04>).

⁵ PACHMAN, Luděk: *Závodní kluby.* Praha: Práce, 1950, s. 15.

dne odpoledne nejtlustší angorskou kočku, stáhl z ní kůži, rozštípal židli a v jídelně si pekl kočičí řízký.“⁶

Možná dítky vyděsil, ale vzápětí vytáhl řešení z druhé kapsy: „*V té době chodil po kraji soudruh Gottwald. Chtěl poznat, zda se lidem dobře pracuje a šťastně žije. Na toho se usmál, tomu zase poradil, jiného se zeptal na zdraví. Pokuřoval si svou zamilovanou dýmku a pozorně se díval kolem sebe, aby mu nic neuniklo. Kudy šel, tudy ho lidé radostně zdravili a ještě horlivěji se dávali do práce, aby měl radost také on. Podél jeho cesty honem honem vyrůstaly nové bílé domy, rychleji jezdily vlaky, naložené nejrůznějšími dobrotami a komíny fabrik prudce zabafaly, protože se nechtěly dát zahanbit jeho dýmku.“⁷*

Na Slovensku nebylo jináče. Za všechny Juraj Špitzer: „*Vďaka našej strane – spolu s odhalením protištátnej činnosti Clementisa a spol. – je porazená na hlavu aj ideológia, ktorú davisti Clementis, Novomeský a Husák hlásali. Treba železnou metlou vymiesť všetko dedičstvo, čo po nich zostalo...“⁸*

Rovněž Čechy a Morava byly pro svazáckou avantgardu jedny bahenní lázně. Aspoň podle Kohoutovy *Dobré písně: A skutečnost je zatím taková: / osobní bahno pronikne tě cele / Tak žili Slánský Šling i Švermová / a stali se – agenti nepřítelů...⁹*

Ještě že: *Přijde čas kdy kladné postavy / budou smět hrát jen lidé kladní / Ty druhé naše doba ze scén odstaví / i kdyby zůstat neměli tam žádní... / Noví umělci už všude vyrůstají...¹⁰*

Jako zázrakem neodstavený František Halas sice umíral jako sekční šéf, ale básnicky jako nula. Naštěstí vstali praví, totiž vlastně leví bojovníci. František Kautman jednoho objevil hned v roce 1951: „*Jan Pilař udělal velký krok dopředu sbírkou Rádost na zemi. Tato sbírka obsahuje několik opravdu dobrých básní, jako např. Stalin, Za pravdu Lenina, Traktoristka aj.“¹¹*

Inkvizitor nicméně zdvihl prst: „*Ve své poesii nenašel dost hněvivých slov k vyjádření celé síly a hloubky nenávisti našeho lidu k americkému imperialismu... I tam, kde básník vzpomíná útoku Američanů na Koreu, působí spíše jen vnějším líčením než opravdovým zaujetím, planoucím vášnivou nenávistí. A jak může Pilař napsat mírovou báseň a ani se přitom nezmínit o amerických podněcovatelích nové války, o jejich zákeřných úkladech o mír a svobodu národů?“¹²*

Básnické i kritické kasárny se naštěstí doplňovaly ideově zdravými i dravými rekruty.

⁶ KOHOUT, Pavel: *O černém a bílém*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, s. 90.

⁷ Ibidem, s. 126.

⁸ ŠPITZER, Juraj: *Proti buržoáznemu nacionalizmu a kozmopolitizmu – za vyššiu ideovosť slovenskej literatúry*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1951.

⁹ KOHOUT, Pavel: *Dobrá píseň*. Praha: Mladá fronta, 1952, s. 143.

¹⁰ KOHOUT, Pavel: *Dobrá píseň*. Praha: Mladá fronta, 1952, s. 66.

¹¹ KAUTMAN, František: *Tři nové básně Jana Pilaře*. *Nový život* 3, 1951, č. 10, s. 1601–1602.

¹² Srov. též moji polemickou esej *Vymknuta z kloubů*. *Kmen* 1, 1988, č. 21, s. 6–7, 26. 5.

Nová hvězda Karel Šiktanc si pochvaluje knihu povídek Donáta Šajnera *Vláha: „Takový traktorista Vašek Voves nebo bývalý kočí novátor Vojta Maryška, nebo Anežka Kroupová se svými prasátky, a na druhé straně boháč Melena, který je ochoten udělat cokoli, i dát pole a dobytek dohromady, jen aby si získal potřebnou trošku důvěry a mohl škodit, to všechno jsou lidé, které u nás najdeme.“*¹³

Pozdější bojovník přestavby a budoucí spolupracovník StB Miroslav Ivanov kritizuje málo bojovný výbor z české poezie (1952): „Zkresleně a s určitými rozpaky byla vybrána i poezie Jaroslava Seiferta, která nám také nepodává opravdivý obraz, zachycující celé dílo tohoto básníka...“¹⁴

Však i kvarteto Buriánek, Jungmann, Petrmičl a Rzounek Seiferta osolilo: „Během dalšího vývoje převládly u Seiferta nálady maloburžoazního klidného života [...] Spolu se skupinou Devětsilu přechází k poetismu, k bezstarostné hře s obrazy, slovy a s fantazií. Příznačným námětem této poezie je exotičnost cirků, cestování a moderní technika i módní zábavy úpadkové Paříže (Na vlnách T. S. F., 1925). Seifert sice brzy vystřízlivěl z tohoto poetického okouzlení, ale zároveň dovršuje svůj rozchod s revolučním bojem dělnické třídy.“¹⁵

V listopadu 1989 jsem byl svědkem nezapomenutelné scény. Na poslední stranické schůzi Svazu spisovatelů přicházeli k předsednickému stolu spisovatelé-komunisté a vraceli legitimace. Manželé Štukovi, jako by se domluvili, jimi bouchli o stůl zvláště razantně, jako když praštíš řízkem o talíř. Proto si s rozkoší čtu parádní Štukovu oblbovačku z roku 1954.

Cigarety

Šli jsme tuhle časně zrána / na obhlídku k hranici. / Tráva trochu pošplíchaná, / v mlázi šustnou zajíci. // Tráva zleva – naše tráva. / Nepřátelská tráva zprava. // A v té trávě z levé strany / vidím cosi zablýstět. / Zvednu to a vážím v dlani: / balík cizích cigaret. // Chesterfieldky v celofánu / sladce voní v svěžím ránu. // Sedli jsme si na pařezy, / nejdřív já, pak desátník. / Dumali jsme, co v tom vězí. / Jaký je v tom zase trik. // Tahle mana z nebe padá? / Tož – tak sladce voní zrada! // Vážili jsme chvíli v dlani / balík cizích cigaret. / Pak ten balík znenadání / přes hranici letěl zpět. // Za ním letí na přídanek / pár krabiček partyzánek. // Zakuřte si do libosti! / Svých my máme, páni, dost! / Nemají ten parfém sprostý, / ale zato – poctivost! // Tráva zleva – naše tráva. / Nepřátelská tráva zprava. // Zpátky jsme šli před polednem. / Jen pár kroků jedlovím, / s partyzánkou si pak sednem. / Ach, ten hustý, modrý dým...¹⁶

¹³ ŠIKTANC, Karel: *Povídky dnešní vesnice*. Literární noviny 2, 1953, č. 11, s. 9, 14. 3.

¹⁴ IVANOV, Miroslav: *Několik poznámek k vydání antologie Česká poezie 19. a 20. století*. Nový život 4, 1952, č. 11.

¹⁵ BURIÁNEK, František – JUNGSMANN, Milan – PETRMICHL, Jan – RZOUNEK, Vitězslav: *Nástin dějin české literatury*. Praha: SPN, 1953, s. 163.

¹⁶ KYSELA, Milan – ŠTUKA, Ivo: *Buďte zdraví, soudruzi!* Praha: Naše vojsko, 1954, s. 68–69.

Kdesi daleko se kouřilo z básně Ilony Borské z roku 1960 s příznačným názvem *V poradně a studovně marxismu-leninismu v Celetné: Byli jsme divocí, / a mockrát jsme se spletli, / ale ten oheň v nás – / ten hořel bez čoudu...*¹⁷

Halasovi nedopřáli pokoje ani v roce 1954. Strážce marxistické pečeti Milan Jungmann usuzuje, či spíše soudí: „[...] Halas také falešně soudil poezii Wolkrova a byl za to po zásluze kritizován Neumannem. Proto správně upozornil L. Štoll ve své studii *Třicet let bojů za českou socialistickou poezii na to, že nikoli Halas nebo některý jiný básník poznamenaný formalismem, ale Neumann tvoří skutečnou páteř naší poezie v období mezi dvěma válkami.*“¹⁸

Nic nezmohlo ani tzv. tání.

Ještě v roce 1958 František Kautman vyháněl Halase do podsvětí: „*Halas bloudil, ale silou svého talentu dovedl vytěžit umělecký tvar i na bludných cestách. Je to veliký básník, ale zcela výjimečný, dobově podmíněný a současně uzavřená kapitola českého básnictví.*“

A v roce 1988 je to tělesně stále tentýž Kautman, kdo laje v soukromém dopise autorovi této eseje:

„*Konjunkturalisté byli vždycky, o tom by nás právě p. Sýs nemusel poučovat... Než p. Sýs začal chodit do školy, mladí básníci psali špatné verše o Stalinovi, proti nimž prý ční, podle pana Sýse, Nezvalova poéma Stalin jako útes poezie! Tohle tedy stojí za úvahu. Buď se postavíme na stanovisko, že v každém díle zůstane stopa géniova spáru, ale pak si musím položit otázku, kde je míra morální odpovědnosti, je-li takto oslaven zloduch...*“¹⁹

Kautman jistě neměl na mysli báseň svého soukolegy Pavla Kohouta *Píseň o setkání* z roku 1953: *Nejste, dávno nejste malinci / nechodíte sami černou nocí. / Není s vámi Stalin – buďte stalinci! / Není s vámi Gottwald – buďte gottwaldovci!*²⁰

V roce 1953 Americe ještě spílal: *K čemu vám, k čemu ještě socha Svobody, / dráždívá i v tom gestu dávno skleslém? / Hodte ji z Manhattanu do vody / a vystřidejte elektrickým křeslem!*²¹

V Právu z 30. 6. 2007 už se mu Nový svět vynořil ze žlučového oparu: „*Amerika v uplynulém století třikrát zachránila lidskou civilizaci tím, že pro ni uchovala i demokracii. Dvakrát poslala svou mládež do obou světových válek a potřeťi vynaložila všechny síly i prostředky k vítězství ve studené dřív, než stačila přerůst v horkou. Samozřejmě, že přítom i počítala. Samozřejmě, že chtěla i rozšířit svou moc. Ale především bojovala a krvácela. A když vyhrála, nabídla poraženým svou největší cennost –*

¹⁷ BORSKÁ, Ilona: *A není ticha pro lásku*. Praha: Československý spisovatel, 1960.

¹⁸ JUNGSMANN, Milan: *Básník a doba: K pátému výročí úmrtí Františka Halase*. In: *Z dějin českého myšlení o literatuře 2: 1948–1958*. Ed. M. Přibáň. Praha: Ústav pro českou literaturu AV, 2002, s. 481.

¹⁹ Soukromý dopis, v majetku autora eseje.

²⁰ KOHOUT, Pavel: *Čas lásky a boje: Píseň o setkání*. Praha: Mladá fronta, 1954, s. 61.

²¹ KOHOUT, Pavel: *Čas lásky a boje: Vrahům Rosenbergových*. Praha: Mladá fronta, 1954, s. 27.

právě demokracii. Němci a Japonci ten dar zužitkovali velmi rychle... Rusové s tou šancí teprve nedůvěřivě začínají, ale byla jim dána, podobně jako Iráku...“²²

Být Iráčanem, vzal bych před Kokotem nohy na ramena. Být Američanem, těšil bych se, co napíše v příští dekádě.

5. 12. 1969 na schůzi předsednictva Svazu spisovatelů prohlásil zastupující místo předseda Jiří Brabec: „*Nebýt osobnosti Jaroslava Seiferta, nebyl by náš postoj dávno tak hrdý... Jaroslav Seifert je naším slovem a štítem.*“

Brabcovi v 50. letech nebylo nic dost levé: „*Mám to štěstí, že patřím ke generaci, která se nepřimkla, ale která šla od Května a Února k dnešku spolu se stranou či Svazem mládeže.*“²³

A Jaroslav Seifert, „slovo a štít“, napsal 29. 6. 1942, pouhých dvacet devět dní po popravě Vladislava Vančury, nad troskami ještě teplých Lidic, do deníku Národní práce: „*Německý národ bojuje na všech frontách. Bojuje obětavě a při tom rozhodně vítězí. Pro nás jako součást Říše platí v této době válečné především zásada, že nad všemi právy je naše povinnost. Platila v dobách před květnovými událostmi a platí dvojnásob a trojnásob dnes, kdy londýnští emigranti svými cynickými zločiny naráz připravili nás o to, co jsme chtěli svou spoluprací s Říší vybudovat.*“²⁴

V době, kdy se Jiří Brabec přimyká k pršům strany, stýskal si Konstantin Biebl: „*Vzpomněl jsem si na všechna příkoří, která musel snášet Majakovskij. Jsem uražen. Nejráději bych si vpálil kulku do hlavy. Jsem nemocný, jsem přepracovaný, koncipuji velká dobová témata, a za to mám být neprovořen!*“²⁵

Básníka dohnala k sebevraždě smečka šternů, kryštofků, sedloňů, barešů, slánských, nečásků, kohoutů, kautmanů, rumlů, jungmannů, reimanů a spol.

Jeho kříšťalové básně se jim zdály málo třídně zakalené. V kalné době šlo o krk.

„*Mládež nová*“ nosila Gottwalda na ramenou po Stromovce a vyhlížela stromy, na nichž pověsí nedostatečně kované.

Dnes je tu máme zase. Mnozí přežili všechny své politické pády, i rok 1968, který připravovali – tentokrát v obráceném gardu – a vyhrabali se ze smetiště dějin. Vlastní hříchy svrhli na Štolla, na Kopeckého, na Nejedlého, na Jiřího Hájka, dokonce na tajnou policii! A už stačili vycvičit zdatné následníky!

Důvod bát se jich měl i Václav Kopecký, dokonce i Jiří Taufer. Říká se, že jedině „*tank*“ Vítězslav Nezval dokázal odolat, jenže básník není od toho, aby odolával ideovým bafuňářům.

Nejprve umučili Karla Teigeho. Mojmír Grygar kázal ze stránek Tvorby: „*Teige dal všechny své síly do boje proti všemu zdravému, ideovému, socialistickému a prav-*

²² Srov. též koláž nazvanou *Veřejný krysař opět piští, píská, pátrá, radí a informuje*. Obrys-Kmen, 2009, č. 33. (Online: <http://www.obrys-kmen.cz/archivok/?rok=2007&cis=33&cl=07>.)

²³ Srov. též moji recenzi knihy Adolfa Branalda *Tichý společník. Společník s vyběračnou pamětí*. Obrys-Kmen, 2006, č. 6, 10. 2. 2006, s. 2.

²⁴ ČVANČARA, Jaroslav: *Heydrich*. Praha: Gallery, 2011.

²⁵ HAVLÍK, Přemysl: *Předčasná úmrtí. Bez obav*. Praha: The World Circle Foundation, 2002, s. 79.

divému v naší kultuře. Do boje proti všemu sovětskému, marxistickému a bolševickému, co bylo s to tvořivě oplodnit náš politický a kulturní život a co by mohlo účinně dezinfikovat ovzduší před kosmopolitickými, nacionalistickými a fašistickými bakteriemi.²⁶

Jedna smrt nestačila. Vzápětí se z tribuny ozval Sedloň: „*Kolisání se projevuje i u Konstantina Biebla, který stál politicky na straně dělnické třídy, ale v umělecké oblasti se dal zavést likvidátorskými estetickými teoriemi Karla Teigeho do vod poetismu, dal se odvést od úkolu být tribunem lidu. K. Teige, stavě se revolucionářem a avantgardistou non plus ultra, razil odzbrojující, matoucí formulace, že básník neposlouží dělnickému hnutí tím, že bude ukazovat třídní nepřátele a alarmovat k boji, ale tím, že bude pro proletáře vytvářet novou krásu jako takovou. Jak si tu novou krásu představoval, je vidět z celého kultu povrchních a líbivých senzací, varieté, clownů a jiných výstředností, jež hověly měšťáckému vkusu, ale s cítěním pracujícího lidu neměly nic společného.*“²⁷

Jak se báli Bieblových veršů: *Nic není v poezii tak aktuální / Jak upozornit ty kteří kuckají / když vdechnou dým fabriky / Domnívající se že mohutně zpívají jako pramen skalní / Svým horlivým řečením ženou do zkázy každou svou sloku a rým...*²⁸

Nechápali ho právě ti, co ho měli chápat, anebo milovat, nechápající: „*Otevřel jsem naplno své bezelstné srdce. Lidi mi malují na dveře šibenice, čemuž se smějí. Ale když něco vyjde z komunistických řad, něco, co ti ublíží, tak najednou poznáš, že tvé srdce z této strany není chráněno, protože jsi tímto směrem ránu neočekával. Jak špatně znají své básníky!*“²⁹

Zkusme si představit, jak jinak by vypadala česká socialistická kultura, nebýt těchto lokajů!

Odhálil je Milan Kundera, ty „*zachmuřené kněze, co zavřeli se do marxismu / jako na studený hrad, / mrazivým dechem hesel a příkazů / zhášeli plamének radosti, který se rozhořival.*“³⁰

Pod ledovým hradem, v mrazivém podhradí, byl k oknu jen krůček.

Nikdo si před nimi nemohl být jist a i z Nezvalových zápisků vycítíme podtón strachu.

Držel jsem v ruce fotografii z výletu, který v roce 1934 podnikli do Žatce Biebl s manželkou, Toyen, Vančurovou, Nezvalem a Štyrským.

Na zadní stranu někdo (snad Marie Bieblová) napsal tužkou jediné slovo: „*Mučedník.*“

²⁶ HAVLÍK, Přemysl: *Předčasná úmrtí: Bez obav*. Praha: The World Circle Foundation, 2002, s. 83.

²⁷ Srov. i moji esej *Postskriptum za Konstantinem Bieblem*. *Obrys-Kmen*, č. 44, 2011, s. 1.

²⁸ BIEBL, Konstantin: *Manifest Vítězslavu Nezvalovi*. *Nový život* 2, 1950, č. 3, s. 166–171, březen.

²⁹ HAVLÍK, Přemysl: *Předčasná úmrtí: Bez obav*. Praha: The World Circle Foundation, 2002, s. 80.

³⁰ KUNDERA, Milan: *Člověk zahrada širá: Vy jste, Konstantine, nikdy neuvěřil*. Praha: Československý spisovatel, 1953, s. 49.

Sestupme nyní ke kořenům, k době, kdy mladá republika rostla, hnojena ideály, jež dostala do vínku ve Versailles.

Předchůdce Florian Eisner bil na poplach již v roce 1922. Jeho spisku *Židovstvo* nelze upřít jasnozřivost: „*Žádám Svaz národů, aby odstranil židovstvo jakožto největšího a nejhroznějšího zločince, jehož země kdy zrodila a nosila a naprosto je vyloučil ze společenství nás – lidí... Měli by být koncentrováni v internačních táborech, zřízených podle vojenského vzoru a konečně vyvezeni na daleké ostrovy. Budiž jim ponecháno nejnужnější šatstvo, prádlo, kuchyňské emailové zařízení apod. Vše budiž důkladně prohlédnuto, nábytek toliko rozložený a jen nejnужnější! Náklady transportní spojené s vyvezením Židů ponese každý stát sám. Polsku, Rumunsku, Maďarsku nechť přispěje Svaz národů jednou třetinou. Židé z Ruska budtež vyvezeni na účet Svazu národů.*“³¹

Druhá republika otevřela stavidla dokořán. Hymnou se stala píseň *Jak živi jste neviděli, jak se Židi mejou*, hraná na flašinet.

Nejhůře bylo Židům, ale jak uvedeno výše, nebyli to lidé, takže nespádali ani pod protektorát básníků:

Jakub Deml častuje Karla Čapka: „*Vy chlebe přesný, nekvašený, Vy mazaný barčesi...*“³²

Jaroslav Durych v časopis *Obnova* (č. 1, 1938) píše: „*Považujeme komunismus za věc, jejíž úplné vyhubení jest v zájmu cti celého vzdělaného světa [...] Schvalujeme vše, co proti komunismu podnikl Hitler.*“³³

Václav Renč v *Národní obnově*: „*Židé neděkují za pohostinství, nemají jako hosté v úctě naše domovy [...] Nepoklekají, když my poklekáme, nemlčí, kde my mlčíme, počínají si jako samozvaní rušitelé našich řádů a páni našich věcí.*“³⁴

Karel Schulz též v *Národní obnově*: „*Je třeba přinutit je k tomu, aby se káli: Buď učiní pokání, nebo musí být vyříznuti z tohoto národa. Jestliže nemají vědomí své viny, nutno je k němu donutit. Buď – anebo. Tato zem nemá jen odtržená území. Kdo je zločinec, patří do kriminálu nebo do koncentračního tábora.*“³⁵

A Jan Zahradníček rovněž v *Národní obnově*: „*Co zbývá? Vrátit se ke kameni, který zavrhl stavitelé z roku osmnáctého, ke koruně Svatého Václava... Ale dříve než se začne s touto přestavbou, je třeba vyřídit dvě otázky, které nevyřešeny by potměšile hatily všechno naše úsilí: otázku židovskou a s ní spojený problém zednářských lóží... Pejzátá cenzura míchaná, pepřená a pečená v temných doupatech zpupných nápadníků židozednářských má nás i nadále ukolébat ve strnulost.*“³⁶

³¹ In: MIKULÁŠEK, Alexej: *Antisemitismus v české literatuře 19. a 20. století*. Praha: Votobia, 2000, s. 129–130.

³² *Ibidem*, s. 38.

³³ Srov. též NOVOTNÝ, Vojtěch: *Odvaha být církví: Josef Zvěřina v letech 1913–1967*. Praha: Karolinum, 2014, s. 57.

³⁴ SÝS, Karel: *Praha zednářská*. Praha: BVD, 2011, s. 167.

³⁵ *Ibidem*, s. 171.

³⁶ *Ibidem*, s. 167–168.

15. 3. 1939 velmoci nařídily Parademarsch.

Zita Kabátová nyje o protektorátu: „Byla to pro herce nádherná doba.“

Já se ptám: pro Annu Letenskou, do týlu zastřelenou? Pro Karla Hašlera, za živa zmraženého? Leda snad pro Bedřicha Veverku, sedajícího K. H. Frankovi na jednooký klín!

Arijský boj č. 8 z roku 1941 pochválil: „Český intelektuále, a co teď? Básník Ĵakub Deml promluvil, kdy ostatní?“

Emanuel Moravec se ozval z výše ministerské funkce v Přítomnosti (leden 1942): „Tento český svět, kterému se jednou říkalo Kocourkov a jindy zas Hulvátov, představuje také dnes naši kletbu. Vzpomínáme ještě dobře na boje českých literátů, v nichž hlavní úlohu hrály anonymní dopisy. Je v tom něco symbolicky truchlivého... A kolik takových Šaldů–Ptáčníků ujídalo jako tlusté ponravy kořeny české kulturní velikosti? Zato Ĵaroslav Vrchlický nás vedl zpět k německé kultuře, která nám byla ze všech evropských kultur nejbližší.“

Přišel květen 1945 a velmoci zahrály Němcům Adagio z Brucknerovy sedmé symfonie.

Schwarze Kapelle však hraje dodnes!

Ján Mlynárik – „Danubius“ (ve Svědectví č. 57, 1978): „Kde je zaručené, že tri milióny československých Nemcov nepredloží po rokoch či desaťročiach, alebo aj sto-ročích... nezadatelné právo na vlasť, rodnú zem, domov?“

Martin C. Putna: „Běda ale, kdyby dnes někdo promluvil o druhdy příslovečné židovské prohnanosti nebo dokonce o povýšeném opovrhování vším nežidovským, praveť to židovském rasismu.“³⁷

V roce 2000 Milan Jungmann v rozhovoru s Jiřím Rulfem bezelstně praví: „Ĵá měl třeba velice rád básně Ĵana Zahradníčka, ale nevěděl jsem, co v té době dělá.“³⁸

Rulf mu nenapověděl, že básník v té době seděl na Borech.

Zato v roce 1953 jevil Jungmann paměť přímo sloní: „V dojemné shodě se tu pak sešel jezuitský tmář Ĵaroslav Durych se zavilým protisovětským štváčem R. Medkem a zrádcem dělnické třídy Gustavem Wintrem. Tzv. státní cenu dostali i známí komunistobijci a nepřátelé pokroku, jako byl Ĵ. Hilbert, Ĵ. Čep, Ĵ. Zahradníček nebo historik Ĵ. Pekař.“³⁹

V roce 2002 se pasoval na předčasného vyznavače glasnosti: „U příležitosti jakéhosi jubilea jsem v opozici k tehdejší oficiální literární doktríně dokonce napsal článek, v němž jsem Halase označoval za velkého básníka. Zase ovšem naivně. Mohl jsem chválit jenom jeho politické básně, do hloubky to nešlo. Ale už jen fakt, že jsem ho neodsuzoval, něco znamenal. Pomohl při prosazování jeho díla jiným.“

Je to totální ztráta paměti, nebo absolutní drzost?

³⁷ PUTNA, Martin C: *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918*. Praha: Torst, 1998.

³⁸ *Příběh z jiné planety*. Reflex, 2000, č. 19.

³⁹ JUNGSMANN, Milan: *Velký svátek naší literatury*. Nový život 5, 1953, č. 6.

„Každé pravdivé poznání, jež je podstatou literárního díla, hluboký dialektický obraz života, osudů, jež nás obklopují, poznání, jež je vysloveno tak, že se dotkne našich citů, naší bytosti, nás ovšem ovlivňuje a utváří: dává nám chápat složitost našeho světa, našich citů, našich pravd, našeho života, vede nás k touze po ještě opravdovějším poznání, po bohatším a tvořivějším vztahu k životu. A to vše je teprve předpokladem, nutným předpokladem k formování osobnosti člověka komunistické epochy.“

Poznali byste autora?

Ano, napsal to Ivan Klíma v článku *Má literatura vychovávat?* A otisklo Rudé právo 5. 5. 1963.

A Rudé právo ještě jednou – z 26. 5. 1963: „Chtěl jsem upřímně přispět svým nepatrným podílem k životu naší české literatury, chtěl jsem se tímto románem přihlásit k marxistické analýze společnosti. Netoužil jsem po tom, aby o mně psaly *Time* a *Life*, a myslím, že jsem nezavinil, že o mně psaly... A protože jsem byl hluboce přesvědčen o pravdě marxistické analýzy dějinného procesu... zůstal jsem klidný.“

O svém románu *Zbabělci* takto promluvil Josef Škvorecký na III. sjezdu čs. spisovatelů.

Dnes chodí po pražských knihovnách staří hófráti, bývalí buřiči, s nůžkami a vystřihují z *Dikobrazů* a z Rudých práv památky na své mladické vzněty.

Jenže to nebyly pouhé vzněty, tyhle zapalovaly hranice tam na břehu Vltavy! Lze u minulosti udělat delectatur?

Takovému profesoru Vladimíru Novotnému by nůžky nestačily, musel by své opusy vyřezávat autogenem.

Uvedu jen dva klinické příklady jeho ojedinelé ideologické schizofrenie: „V tomto žánru vytvořil letos nejvýraznější dílo moravský prozaik Jan Kostrhun. Jeho *Vinobraní*, toto zralé dílo autorovo, vypráví o vztahu děda a vnoučete na pozadí žirných jihomoravských vinic, tohoto symbolu zániku i skonu – a pro tuto komorní suitu nalezl spisovatel šťastnou polohu, oplývající lidskou vroucností a prosluněnou moudrou radostí ze světa.“⁴⁰

A o dvanáct let později: „V Čechách teď máme jiné starosti, republiku se však uráčil zachránit (tj. vyspílat ministru Klausovi) ex-režimní spisovatel Jan Kostrhun. Na stránkách *Spíglu* – kde jinde! – bigotně horlí proti všem a proti všemu a farizejsky o sobě tvrdí, že je „průměrně movitý, takový prostý, obyčejný člověk“. Dodejme, že i průměrný prozaik, který za své průměrné knížky pobíral ceny, tituly a reedice a natáčely se podle nich průměrné filmy. Tučná léta skončila, a tak si zhrzený literát musí najít nepřítele, který za to všechno může.“⁴¹

⁴⁰ NOVOTNÝ, Vladimír: *Devět knih roku sedmdesát devět. Přehledka letošní české prózy. Zemědělské noviny*, 30. 12. 1979, č. 308, s. 5.

⁴¹ NOVOTNÝ, Vladimír: *Literárium. Mladá fronta Dnes*, 23. 9. 1991, s. 4.

A co básník Léta Páně 2014? Šabach křeše jiskry do nehořlavých hoven, poezie je inertní, patrový bus Davida Černého doblíkává na dvorku před Agrofertem, Babiš se vyklání z vázacího aktu, za dva miliony prodá Jeník Mařenku, tři melouny zavřou klapačku řídicímu důstojníkovi stíženému amnézií.

A svazáci opět vyrůstají, jen pod novým krycím jménem. Košile modré, srdce bílá, a rozšířená touhou po mamonu.

Jak to svého času geniálně vystihl sám šéfsvazák: „*Toč se, kompasová střelko, / na západ či na sever – / naše srdce líp než Greenwich / udává nám čas i směr!*“⁴²

A opět platí heslo obožňivelníků a chameleonů: Všim jsem byl rád...

A Milan Uhde opět a rád kráčel před řadami – v zákrytu za Havlem došel až do Nostického paláce.

Ověnčen kvítím první slávy / hospodář tiše usíná, / jak lehá otec ustaraný. / A pevně stojí jeho lid. / Do bitev půjde Masaryk Gottwald Havel (nehodící se škrtněte) s námi, / vzbudí ho těžká vůně lip. / Do bitev půjde před řadami.

Miroslav Holub zveřejnil v Kmeni báseň *Psací stroj Continental 350*: „*Pokládám za zajímavé, / že na tomto stroji píší / v listopadu 89 vlastně / poprvé, aniž by mi / nějaký státoprávní debil / čuměl přes rameno a / hledal průpisy v koši.*“⁴³

Básníkům se v každé době někdo dívá přes rameno – tu čtenáři, tu debilové...

To mu nebrání básnit, jak mu pero narostlo!

Co a proč tedy dnes nutí českého básníka, aby na záložce téže knihy vydané Před i Po vystupoval nejdříve jako syn dělníka a potom jako syn továrníka?

Co nařídí velmoci dnes?

Jen aby to nebyl smuteční pochod!

Co dělat? Řídit se radou Pavla Kohouta? „*Ať v našich srdcích strážní ohně planou / tak, jak nás tomu učil řadu let. / Na každou ránu odpovězte ranou! / Za Gottwalda a za Stalina vpřed!*“⁴⁴

Z vyššího principu mravního jeví se poctivější verše blíže neznámého Josefa Procházky z Prahy II, Na Florenci, ze sborníku *Zdráv buď první dělník v městě nad Vltavou!* z roku 1949: „*Na reakci je tvrdý jako cement, / proto ať žije soudruh Gottwald Klement!*“⁴⁵

Myslím, že česká poezie dobře udělá, když – mluvíc výhradně po svém – se vyhne plastickým štítům, sádrovým idolům i věčným časům.

A bojí-li se panstva, ať raději mlčí!

Karel Sýs

Paláskova 1107, 182 00 Praha 8 – Česká republika

karel.sys@futura.cz

⁴² 14. 3. 1953.

⁴³ HOLUB, Miroslav: *Psací stroj Continental 350*. Kmen 2, 1989, č. 48, s. 4.

⁴⁴ KOHOUT, Pavel: *Čas lásky a boje: Za Gottwalda a za Stalina vpřed!* Praha: Mladá fronta, 1954, s. 63.

⁴⁵ Text sborníku v současnosti autor eseje nemá k dispozici.

